

SLOBODNO VRIJEME MLADIH – PROSTOR KREATIVNOG DJELOVANJA

UDK: 379.8:37.03:371.38

Stručni rad

Sažetak

Postmoderno okruženje u kojem živimo stavlja djecu i mlade pred brojne krize i izazove. Mladi traže od obitelji, škole, medija i drugih odgojnih čimbenika zanimljive i primjerene aktivnosti za zadovoljavanje svojih potreba i interesa. Ako ih oni nisu spremni pružiti, mladi traže odgovore na drugim mjestima, s vršnjacima sličnih interesa i motivacije.

Rad se bavi sadržajnom dimenzijom provođenja slobodnog vremena mladih koja određuje njihov prepoznatljiv životni stil, a uporište je u istraživanjima koja pokazuju da aktivno i kreativno provođenje slobodnog vremena pridonosi razvoju cjelovite ličnosti. Analiziraju se rješenja i mogućnosti koje nudi odgojno-obrazovni sustav te istražuju mogućnosti slobodnoga vremena kao prostora samorealizacije i samoaktualizacije mladih kroz različite oblike kreativnog djelovanja. Dobri primjeri Škole stvaralaštva Novigradsko proljeće i Međunarodne kolonije mladih u Ernestinovu kompariraju se u ovom radu.

***Ključne riječi:** slobodno vrijeme; mladi; izvannastavne i izvanškolske aktivnosti; Novigradsko proljeće; Međunarodna kolonija mladih Ernestinovo*

Uvod

Slobodno je vrijeme društveni fenomen koji zahtijeva temeljit pristup u svim sferama života. To je ono vrijeme u kojem čovjeka prepoznajemo kao homo univerzalisa, homo ludensa i homo autocreatora (Shaff, 1989). Upravo stoga slobodno vrijeme i jest predmet interesa većine znanstvenih disciplina kojima je u središtu interesa čovjek. Dok je u prošlosti ono bilo predmetom borbe između društvenih klasa kao jedno od ljudskih prava, u suvremenosti, osobito u budućnosti kakvu nam predviđaju futurolozi, ono postaje segment vremena koji se svakim danom širi. Kao takvo istodobno pogoduje i prijeti, kako pojedincu tako i cijelim društvima.

Ono je važno za razvoj ličnosti djece i mladih i otvara im mogućnosti za zadovoljavanje interesa i potreba. Također im pomaže u aktiviranju svojih stvaralačkih snaga za čije zadovoljavanje i izražavanje nisu imali prilike u ostalim vidovima života. Kako svijet postaje globalno selo u kojem s jedne strane postajemo toliko blizu jedni drugima dok se, s druge strane, sve više razlikujemo i udaljavamo, djeca i mladi traže brze

* doc. dr. sc. Vesnica Mlinarević, Vesna Gajger, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayara u Osijeku, Učiteljski fakultet u Osijeku, L. Jägera 9, 31000 Osijek, e-mail: vmlinarevic@ufos.hr

i jednostavne odgovore od roditelja, učitelja i šire društvene zajednice. Fenomen vremena sve više nalikuje na onaj koji vlada u medijima i velikim marketima gdje kupac s polica odabire medijski najeksponiraniji, marketinški najdotjeraniji proizvod, a da se kvaliteti i vrijednosti proizvoda posvećuje premalo pažnje.

Kultura slobodnog vremena ovisi o kvalitativnim vrijednostima njegovog sadržaja u njemu. Kultura određuje „razinu na kojoj društvene grupe razvijaju uočljive obrasce života i daju izražajni oblik cijelom društvenom i materijalnom kontekstu“ (Hall i Jefferson, 1976, 10). Izgrađujući vlastiti stil u afirmativnom i kulturnom socijalnom okružju, mladi nalaze smisao i snagu za buduću organizaciju života. Prema Tomić-Koludrović i Leburic (2002), životni su stilovi relativno stabilni obrasci ponašanja i iskazuju se u svim životnim područjima. Kako je predmet ovoga rada područje slobodnog vremena, obogaćivanjem njegove strukture, promjenom dinamike i mjesta te dobrim strukturiranjem i vođenjem mogu se djelomice mijenjati i životni stilovi mladih.

Mladi su sve manje organizatori zabave i slobodnog vremena, a sve više konzumenti sadržaja koje nudi visoko profesionalna mašinerija (zabava, koncerti, utakmice, spektakli i sl.). Konzumenti postaju pasivni auditorij, nepripremljeni za aktivno provođenje slobodnog vremena. Umjesto iskazivanja njihove kreativnosti i aktivnog sudjelovanja, reklamna potrošačka industrija natječe se u sadržajima gdje su mladi pasivni sudionici i često samo promatrači.

Određenje pojma slobodnog vremena kroz povijesni prikaz

Pojam slobodnog vremena različito se definira i doživljava. Znanstvenici ne određuju jednoznačno taj termin. Razlog je, između ostalog, i u tome što se istraživanjem slobodnog vremena bave stručnjaci različitih profila: filozofi, sociolozi, psiholozi, pedagozi i dr. Ma kako doživljavali slobodno vrijeme, važno je osvijestiti važnost kreativnog, aktivnog, smislenog i strukturiranog provođenja slobodnog vremena.

Kao što djeca uče razvijati svoj »osjećaj« vremena ovisno o civilizaciji i kulturi kojoj pripadaju, tako i odrasli razvijaju svoj osjećaj slobodnog vremena i dokolice, ovisno o socijalno-kulturnim uvjetima i socijalnim grupama kojima pripadaju. Kao što ne postoji jedinstvena intuicija vremena, ne postoji ni jedinstvena intuicija slobodnog vremena. Nemaju pripadnici svih socijalnih skupina isti osjećaj slobodnog vremena i ne možemo se pouzdati u točnost predstave o tome što je dokolica, odnosno slobodno vrijeme kod pripadnika različitih kultura i socijalnih skupina.

Razvoj misli i raspravu o značenju slobodnog vremena možemo pratiti još od antičke Grčke. Aristotel u djelu Politika navodi da je krajnji cilj rata zapravo mir, a rada upravo slobodno vrijeme. No već i on napominje kako su mir i blagostanje opasni ako jedna zemlja ne zna što će sa slobodnim vremenom. Za Platona, Sokrata, Epikura, kao i Aristotela, sreća postoji samo u slobodnom vremenu. »Rad je za stare Grke bio nedokolica, shvaćanje dokolice nije se svodilo na puku besposlicu. Starogrčko *shole* (lat. *schole*) označavalo je slobodno vrijeme, dokolicu, odmor, besciljnost; ali ta je riječ također označavala i vrijeme posvećeno učenju i znanstvenim razgovorima, školu, naročito filozofsku školu (srednjovjekovna *scholastica*)« (Gurević, 1994, 248).

Osnovna distinkcija u određivanju sadržaja slobodnog vremena produkt je neodoumice ubrajaju li se u njega sve aktivnosti izvan društveno obveznoga rada (uz aktivnosti prema vlastitom izboru, društvene i obiteljske obveze, učenje, dodatni rad

i sl.) ili samo one koje pojedinac bira isključivo svojom slobodnom voljom. Navedeno shvaćanje slobodnog vremena Dumazedier (1972) naziva *dokolicom* čime se naglašava razlika od tzv. poluslobodnog vremena, a zajedno čine šire shvaćeno slobodno vrijeme.

De Grazia (1962) tumači tezu po kojoj dokolicu karakterizira stvaralaštvo, a slobodno je vrijeme masovna pojava, ideja koja se u demokratskom društvu može realizirati, a dokolica je ideal koji nije moguće lako ostvariti jer je ispunjen stvaralačkim radom. Ideal je pretvaranje slobodnog vremena u svjesnu i kreativnu dokolicu.

Kraus (1971) pretpostavlja da je dokolica bezvremenski pojam, ne u smislu da je odvojena od vremena nego da je to vrijeme koje ne bi smjelo biti strogo «tempirano», a na osnovi toga zaključuje kako je nemoguće, ili barem ekstremno teško, «dokolikačiti» u našem, modernom, industrijskom vremenu.

Janković (1973) dokolicu definira kao vrijeme izvan obaveza koje se provodi bez određenog sadržaja i poistovjećuje ju s besposlicom i plandovanjem, za razliku od slobodnog vremena koje je termin sa sociološkom i pedagoškom konotacijom. U hrvatskome jeziku, kako znamo, dokolica ima također pejorativno značenje.

Havighurst (prema: Martinić, 1977, 96) dokolicu definira kao ostvarivanje individualne slobode, Kaplan kao antitezu obveznom radu, a Anderson dodaje da se u dokolici „iskazuje spontanost i sloboda izbora.“

Dumazedier dokolicu (prema Naulinger, 1988) tumači kao aktivnost odvojenu od obveza koje donosi rad, obitelj i društvo, aktivnost kojoj se čovjek slobodno posvećuje radi relaksacije, razonode ili stjecanja spontane društvene participacije.

Friedmann (prema: Martinić, 1977) upućuje na kompenzatorsku ulogu dokolice i njezinu dvostruku ulogu: aktivnu i pasivnu.

Ilišin dokolicu tumači kao «područje svakodnevnoga života u kojem pojedinac može realizirati neke od svojih sposobnosti i interesa koji u drugim područjima biva ju zanemareni» (Ilišin, 2002, 270).

Kačavenda-Radić (1992) dokolicu promatra kao preduvjet za stvaralaštvo, ona predstavlja mentalni i duhovni stav, stav uma i stanje duše.

Proučavajući čovjekovo ponašanje u dokolici, možemo razlikovati dva tipa ponašanja: neproduktivno, potrošačko i produktivno, djelatno. U neproduktivnom dominira zabava, ne razvijaju se ljudski potencijali, čovjek se emocionalno ne potvrđuje, a krajnji je rezultat praznina umjesto ispunjenosti. Za razliku od navedenog, produktivno ponašanje karakterizira djelatno, kritičko ponašanje, čovjeka koji stvara umjetnička djela i sebe samoga kao integralno biće.

Nenadić (1997) dolazi do sljedeće teze: povijesno i pojmovno slobodno vrijeme rezultat je industrijskog društva i prvobitno ima karakter empirijskog slobodnog vremena koje je apsolutna suprotnost radnom vremenu, tj. slobodno vrijeme ima svoju povijest, svoju točku nastanka, odnosno, građansko društvo kao svoj početak. Građansko društvo sadržava u sebi princip svega što se događa sa socijalnim vremenom pa samim tim i sa slobodnim vremenom.

Previšić (2000) situira slobodno vrijeme kao prostor i mogućnost interakcije u procesima individualizacije, socijalizacije i inkulturacije, dakle prostor samoaktualizacije i ostvarenja osobnosti. Terminom „samoaktualizacije“ označava se stupanj osobne emancipacije, osobnih postignuća i zadovoljstva osobnog stvaranja. To je za pojedinca prostor „intime“ u kojem on istražuje vlastite potencijale i/ili u kojem „nadohvaća“ sve ono što je prema njegovoj subjektivnoj i/ili objektivnoj prosudbi bilo

nužno ostvariti da bi se u potpunosti osjećao cjelovitim i kompetentnim (Arbunić, 2002, 32).

Slobodno vrijeme mladih kroz prikaz istraživanja

Osobito zanimanje dosadašnjih istraživanja usmjereno je na pojedine aktivnosti slobodnog vremena i njihovu ulogu u procesu odrastanja. Neka od tih istraživanja zahvaćaju cjelinu aktivnosti u slobodnom vremenu (Jerbić, 1970, 1973; Ilišin, 2000; Mlinarević, 2004) dok se neka usmjeravaju na specifične oblike korištenja slobodnog vremena: kulturne aktivnosti (Ilišin, 1988), mediji (Ilišin, 1999a; Ilišin i sur., 2001), zabava (Leburić i Relja, 1999) te razloge zbog kojih se mladi koriste tim aktivnostima.

Iz navedenih istraživanja može se zaključiti da su pojedinačne aktivnosti slobodnog vremena mnogobrojne te da se mogu klasificirati na razne načine, ovisno o kriterijima klasifikacije: prema manifestnim oblicima njihova izražavanja (Jerbić, 1970, 1973; Ilišin, 1988) i prema funkcijama koje ispunjavaju u životu mladih u slobodnom vremenu (Ilišin, 1999b; 2001; Leburić i Relja, 1999).

Ilišin (2000) govori o postojanju triju kulturnih obrazaca u provođenju slobodnog vremena – elitni, urbani i ruralni, koji su znatno ovisni o socijalno-obrazovnom statusu i podrijetlu ispitanika. Vrlo slične rezultate autorica dobiva i u pogledu razmatranja odnosa mladih i televizijskog medija (Ilišin, 1999a), medija uopće (Ilišin i sur., 2001). Ona uočava da, osim različitih medijskih obrazaca koji su istraživanjem utvrđeni, „gledanje televizije je najzastupljenija aktivnost u slobodnom vremenu“ te da su „u takvom načinu provođenja slobodnog vremena mladi izrazito homogeni, a relativno malobrojne razlike javljaju se tek u pogledu odabira programa“. Autorica također prikazuje odnos prema društveno neprihvatljivim ponašanjima, a rezultati pokazuju da adolescenti iskazuju izrazitu liberalnost (ili možda iskaz bunta) prema oblicima društveno nepoželjnih ponašanja, što upućuje i na hedonističko-konzumentsku orijentaciju mladih u strukturiranju slobodnog vremena (Ilišin, 1988, 1999b; Ilišin i sur., 2001).

Istražujući kulturu i zabavu mladih u slobodnom vremenu, Leburić i Relja (1999) utvrđuju da su diskoklubovi najčešće korišteni oblik zabave među mladima toga vremena. Nakon diska slijede u znatno nižem opsegu kafići, kino i kućni tulum. Iz rezultata istraživanja autorice zaključuju da prostori u kojima mladi provode svoje slobodno vrijeme imaju prije svega socijalizacijsku funkciju, ali da su ti prostori i mjesta za „pražnjenje nagomilane energije“. Zanimljivost istraživanja jesu podaci koji govore da mladi, premda samosvojni, imaju prilično tradicionalne sustave vrijednosti koji determiniraju njihov pogled na svijet, a što bi bilo u izravnoj suprotnosti s njihovom hedonističko-zabavljačkom orijentacijom. Autorice stoga zaključuju da mladi pojedinim aktivnostima i prostorima u kojima se te aktivnosti zbivaju ne pridaju vrijednosnu komponentu nego isključivo dokoličarsko-socijalizacijsku, unutar koje „ne tretiraju apsolutno nikakve edukativne i u tom smislu individualno-formativne činitelje“ (Leburić i Relja, 1999, 179).

Istraživanje Ilišin (1999b) daje rezultate mladih u preferiranju određenih aktivnosti. One se međusobno najviše razlikuju s obzirom na stupanj obrazovanja, zanimanje, provenijenciju te rezidencijalni i bračni status. Komparacija između mladeži i starijih potvrdila je da mladi provode znatno bogatije i svestranije slobodno vrijeme jer gotovo u svim promatranim aktivnostima participiraju znatno više od starijih. U

tom se kontekstu u istraživanju pokazalo da ruralno podrijetlo i domicil (slično nižem obrazovanju, zanimanju s nižim kvalifikacijama i življenjem u braku) djeluje restriktivno na participaciju u većini promatranih aktivnosti.

Interdisciplinarnim istraživanjem slobodnog vremena mladih Plenković (2000) upozorava na nužnost prevladavanja pasivističkih i konzumentskih oblika koji dehumaniziraju i pasiviziraju mladež, kao i na programe aktivnoga slobodnog vremena, pozitivno usmjerenog za svestrani razvoj ličnosti, prema temeljnim idealima slobode i samoaktualizacije. Navedeno upućuje na problem u ponudi sadržaja i prostora za slobodno vrijeme škole, okružja i šire društvene zajednice u nas, što je jedan od poticaja za ovaj rad.

Provedeno istraživanje (Mlinarević, 2004) daje rezultate procjene srednjoškolarca na njihove aktivne i pasivne stilove slobodnog vremena i to aktivno sudjelovanje u stvaralaštvu i sportu u strukturiranim sadržajima te pasivnost u zabavi i nestrukturiranim slobodnovremenskim stilovima. To signalizira i prisilnu pasiviziranu dokolicu u pojedinim lokalnim sredinama u čemu svakako mogu pomoći prijedlozi učenika za podizanje razine kulture slobodnog vremena mladih. Naime, mladi govore o sebi najviše kroz stvari s kojima su u neposrednom kontaktu, kao što su glazba, film, likovni izričaj, literarni uradak, istraživački projekti, festivali, koncerti, klubovi, kafići, sport, televizija, časopisi i sl. Time i stil života mladih predstavlja način zadovoljavanja osobnih potreba pojedinca u određenoj društvenoj dinamici.

Zajednički nazivnik tih istraživanja jest kvantitativna metodologija kojom se istražuje struktura slobodnog vremena mladih, vrijednosti, interesi, stavovi i aspiracije djece i mladih u slobodnom vremenu.

Previšić (2000) ističe da je slobodno vrijeme prije i nakon svega, bar kad su u pitanju djeca i mladi, pedagoški problem. Mladi predstavljaju specifičnu subpopulaciju unutar ljudskog društva koja zbog svoje oskudnosti iskustva traže intencijalni napor društva kako prostor slobodnog vremena ne bi postao prostor besmisla ili mogućih društveno nepoželjnih ponašanja mladih, a čije posljedice osjeća društvo u cjelini – trenutačno kao društvenu opasnost i u budućnosti kao stil življenja (Perasović, 2000).

U istraživanjima tog problema pristupa se s dva polazišta: s polazišta količine i kvalitete provođenja tog odsječka vremena i s polazišta različitih rizičnih ponašanja i moguće prediktornosti stilova slobodnog vremena na njih (Ilišin, 2000).

Kada su, pak, u pitanju vrijednosti kojima djeca pridaju značenje, uočava se "da se nalazimo pred populacijom koja je u pogledu zastupanja vrijednosti prilično homogena" (Radin, 2001, 86), ali se ispitanici ipak statistički značajnije razlikuju po nezavisnim varijablama spola, dobi, teritorija i važnosti vjere u vlastitom sustavu vrijednosti.

Bammel (1993) navodi činjenicu da današnji adolescenti pred televizorom provedu i do šest sati dnevno, a u prosjeku 40% slobodnog vremena američkih srednjoškolarca provodi pred TV-om. Jedina «aktivnost» koju američki adolescenti prakticiraju više od gledanja TV-a jest spavanje.

Ilišin (2001) iznosi zaokupljenost medijima kao jednu od karakteristika suvremenog društva te nastavlja kako je potiskivanje starih na račun novih medija kratkotrajno pa se nakon nekog vremena korisnici vraćaju uobičajenoj uporabi starih medija, ali uz stjecanje navike upotrebe i novih.

Haywood i suradnici (1995) na sljedeći način tumače razlike u provođenju slobodnog vremena mladih:

1. Slobodno je vrijeme preostalo vrijeme (dakle, sve ono vrijeme koje preostane nakon rada i obveza koji moraju biti dominantna karakteristika života).
2. Slobodno je vrijeme aktivnost (zadovoljstvo u igri, rekreaciji).
3. Slobodno je vrijeme funkcionalno (odnosi se na socijalno poželjne funkcije kao što su obrazovne, terapijske, kompenzatorske ili funkcije društvene kontrole).
4. Slobodno vrijeme kao prava sloboda (ima za cilj postizanje unutrašnjeg zadovoljstva, subjektivno je obilježeno i kao takvo utječe na kvalitetu života pojedinca).

Rezultati istraživanja pokazuju kako slobodno vrijeme djece i mladih nije identično slobodnom vremenu drugih socijalnih skupina ni po svom trajanju ni po svom sadržaju, ni po svojim aspiracijama, ali ponajprije zbog svoje uloge u razvoju mlade ličnosti koja ne posjeduje dovoljno fizičkih, psihičkih, intelektualnih i materijalnih snaga da samostalno i suvereno ovlada tim poljem vlastitog egzistiranja.

Pedagoški tretman slobodnog vremena mladih

Slobodno vrijeme mladih veliki je vremenski prostor. Svojom životnošću, sadržajima i oblicima primjenjiv je i interpoliran u život mladih. Ako je nedovoljno osmišljen i vođen, prostor slobodnog vremena može postati izvorištem neprihvatljivih ponašanja i ovisnosti. Stoga je važno pomaganje mladima u organizaciji i strukturiranju slobodnog vremena i uključivanje mladih u kreiranje programa. Valja pritom voditi brigu o njihovim stvarnim potrebama za zabavom, druženjem, ali i za aktivnostima koji sadržavaju izazove i istraživanje te iziskuju fizički i mentalni napor.

Dosadašnja istraživanja pokazuju da je "slobodno vrijeme ono područje svakodnevnog života u kojem se mladi najranije osamostaljuju i u kojoj je njihova autonomija najveća" (Ilišin i sur., 2001, 98). Samo onda kada slobodno vrijeme postane prostor u kojem se mladi osjećaju zadovoljnima i ostvarenima, u kojem su „spontani, kreativni i prirodni“ (Fulgosi, 1997, 29), u kojem ostvaruju „oceanske osjećaje“ i u njima prepoznaju sebe, možemo biti sigurni da je slobodno vrijeme ispunilo svoje funkcije i pridonijelo razvoju mlade osobe.

Upravo su, dakle, osnova slobodnih aktivnosti sloboda izbora i postojanje motivacijskog sklopa koji uvjetuje izbor. Pod društveno prihvatljivim aktivnostima slobodnog vremena razumijevamo sve one aktivnosti čija je uloga odmor, razonoda i samoostvarenje ličnosti. One su uvijek, pa i onda kada označavaju samo odmor i razbibrigu, planirane i sadržajno osmišljene, a motivacijski istinski utemeljene i razvojno usmjerene. Nije bitno koliko je vremena na raspolaganju već kako je to vrijeme iskorišteno i kakve su posljedice samog angažmana. Općenito govoreći, može se reći da je njihova svrha „korištenje“ vremena. Iz upravo navedenih razmišljanja o pedagogizaciji prostora slobodnog vremena i njezine razvojno-kreativne usmjerenosti, već od najranijih dana djetinjstva nužno je razmotriti i istražiti moguće organizacijske oblike strukturiranja toga prostora. Time je ono polje odgojnog djelovanja, a važni čimbenici socijalizacije jesu obitelj, škola, vršnjaci, mediji i društvo. Svi oni imaju neprijeporno djelovanje u prostoru slobodnog vremena mladih.

Ako slobodno vrijeme shvatimo kao prostor samoaktualizacije i ostvarenja osobnosti, sasvim je razumljiv interes pedagoga za razumijevanjem, istraživanjem i unapređivanjem tog područja odgojnog djelovanja. On proizlazi i iz cilja odgoja koji

izražava usmjerenost na osobni razvoj učenika, njegovo osposobljavanje za kvalitetno, aktivno i odgovorno življenje, proizlazi iz potrebe odgoja za korištenje slobodnog vremena koje obogaćuje i razvija osobnost te pretpostavlja vrijeme ispunjenja kreativnim djelovanjem i aktivnostima na osobnom razvoju i usavršavanju.

Porast broja znanstvenih otkrića i tehničkih inovacija, nagli razvoj tehnologije, usavršavanje i povećanje proizvodnje, potrošnje i profita, djelotvornost, racionalizacija i informatizacija u zavisnosti su od stupnja društvenog razvitka. Izloženost djece i mladih sve brojnijim utjecajima potrošačkog društva, zahtjevi i očekivanja koja pred njih postavljaju roditelji, škola, društvo, izostanak odgovarajuće komunikacije i topline ljudskih odnosa, neprimjerenost nastavnih postupaka koji u prvi plan stavljaju kvantitet (količinu činjenica i podataka) umjesto kvalitete (trajnosti i uporabljivosti znanja stečenog kroz iskustveno učenje, osobnu aktivnost i doživljaj vlastite vrijednosti), dovode do korištenja slobodnog vremena kao prostora „bijega od realnosti“, pritisaka i frustracija. U takvim okolnostima prostor slobodnog vremena postaje otvoren za brojne oblike nepoželjnih i društveno neprihvatljivih utjecaja i ponašanja.

Stojeći u raskoraku između realnih uvjeta i naraslih potreba i stremljenja, mladi ponekad ulaze u svijet onih ponašanja koja omogućavaju realizaciju vlastitih potreba bez obzira na „cijenu“ koja se za to mora platiti, tj. ulaze u svijet društveno neprihvatljivog ponašanja. Svjedoci smo da je nasilničkog ponašanja sve više upravo u populaciji adolescentskih skupina, što je način komunikacije i skretanja pozornosti na sebe. Raspon od mogućeg, potrebnog i korisnog, čovjek suvremenog društva teško prepoznaje i premošćuje. Promjene su nova prilika i izazovan zahtjev. Nove tehnologije i tehnike, nove spoznaje, nova znanja i njihova primjena sve su sofisticiranija. Ovdje je važno napomenuti da u suvremenom poimanju demokratskog odgoja nije bit da mladi slijede promjene već da budu njihovi aktivni kreatori i nositelji. Negativnu energiju koja se pojavljuje kod mladih homogenih skupina najčešće se može usmjeriti pedagoškim djelovanjem na društveno prihvatljivo ponašanje. Stručnjaci koji mogu pomoći, psiholozi, pedagozi, sociolozi i nevladine udruge trebale bi neposredno pomagati mladima u mjestima gdje žive, i to različitim alternativnim oblicima, uključujući ih u jednakovrijedan i uvažavajući suradnički odnos za kreiranje programa za mlade. Više i češće neposrednoga rada s mladima, više pokazivanja brige i želje za njih način je na koji se može riješiti problematičnost u kulturi mladih i u slobodnom vremenu uopće.

Brojni su načini organiziranja slobodnog vremena, a škole imaju značajnu ulogu. Suvremena škola treba poticati iskustveno učenje, osobnu aktivnost i doživljaj vlastite vrijednosti i unutarnju motiviranost. Rezultat je sve veća pojavnost nepoželjnih i društveno neprihvatljivih oblika ponašanja djece osnovnoškolske i srednjoškolske dobi, od povlačenja i depresiranja, preko zlostavljanja vršnjaka i nasilja, do uporabe psihoaktivnih tvari i stimulansa. Svuda je nedostatak kreativnosti, posebice u školama.

Preopterećenost školskim programima i zahtjevima okoline s jedne strane i sve veća ponuda mogućnosti «bijega od realnosti» s druge, dovode do neprimjerenih načina zadovoljavanja slobodnog vremena koje bi trebalo biti predviđeno za rad na osobnom rastu i razvoju, aktivnoj relaksaciji i kreiranju vlastitog i pozitivnog životnog stila.

Tome pridonosi i zapostavljenost odgojne uloge škole koja se očituje, između ostalog, i u nepostojanju odgoja za slobodno vrijeme i u slobodnom vremenu. O kulturi provođenja slobodnog vremena u školama malo se govori. Sve se svodi na organi-

zaciju i provođenje nekoliko oblika izvannastavnih aktivnosti, na koje škole obvezuje Zakon o osnovnom i srednjem školstvu (NN, br. 87, 2008), a koje su često ograničene organizacijskim, kadrovskim i materijalnim uvjetima pojedinih škola. Tako umjesto ponude aktivnosti za koje su učenici zainteresirani i motivirani, škole nude one aktivnosti za koje imaju uvjete. Često se događa da izvannastavne aktivnosti provode učitelji koji time samo popunjavaju satnicu, a nisu dovoljno stručni ni motivirani za „dodijeljenu“ im aktivnost. Nerijetko se također događa da učenici, i pored želje za sudjelovanjem u ponuđenim aktivnostima, zbog preopterećene redovne nastavne satnice i programa, ne mogu u njima sudjelovati. Stanje u srednjim školama još je lošije. Ponuda izvannastavnih aktivnosti u njima često se svodi na jednu do dvije, najčešće sportske aktivnosti. Takva organizacija i ponuda ne odgovara raznolikim interesima i potrebama mladih, a ako nemaju odgovarajuću kvalitetnu ponudu ni izvan škole (što je često u manjim sredinama), prostor slobodnog vremena ostaje otvoren za sve druge, često negativne utjecaje. Danas se taj pojam proširuje na »izvanškolsko« i »neradno« vrijeme u kojem djeca i mladi imaju dodatnu priliku posvetiti se nečemu što je dio odgojno-kulturnog obzorja, bavljenu sportom ili umjetnošću, neformalnoj izobrazbi, učenju stranih jezika, plesu itd.

Izvannastavne aktivnosti kao prostor kreativnog djelovanja

Uloga izvannastavnih aktivnosti iznimno je važna u poticanju i razvoju kreativnosti mladih. „Briga o kreativnosti u školskim uvjetima jedna je od najvažnijih zadaća suvremene škole koja prije svega mora polaziti od potreba djeteta, ali istodobno i od potreba suvremenog društva u kojemu kreativnost predstavlja osnovnu polugu razvoja.“ (Bognar, 2004, 269). Već sama riječ „izvannastavne“ ili „slobodne“ aktivnosti implicira postojanje osnovnih psiholoških uvjeta za razvoj kreativnosti: psihološka sloboda i sigurnost, što učenicima predstavlja snažan motivirajući čimbenik za sudjelovanje. Ako polazimo od premise da je kreativnost opća ljudska osobina i kvaliteta, univerzalna i svojstvena svim ljudskim bićima, koju pojedinci posjeduju u različitom rasponu i različitim intenzitetom, i osnova je za razvoj svakog društva (Nola, 1987), tada smo kao društvo odgovorni omogućiti i poticati njezin razvoj. Pogotovo stoga što kreativne osobe predstavljaju značajan ljudski potencijal svake zemlje i snažan čimbenik razvoja društva.

Uloga škole u poticanju i razvoju kreativnosti mladih izuzetno je značajna. „Škole koje na prvo mjesto stave kreativnost svojih učenika umjesto bubanja mnoštva nepotrebnih činjenica imat će smisla dok će ostale biti sve više neučinkovite i često štetne za razvoj učenika, kao i cijelog društva.“ (Dryden i Vos, 2001, 187). Poznati teoretičar Ben Morris (prema: Nola, 1987, 11) navodi: „Kreativni odgoj odnosi se na radosno otkrivanje svijeta od strane djece, otkrivanje svojih ljudskih moći, snage konstrukcije i ekspresije, imaginacije i intelekta. To se događa samo onda kada ti procesi nisu pod prinudom neurotičnih pritisaka odraslih i njihove težnje za preuranjenim rezultatima, definiranim unaprijed.“ Upravo stoga izvannastavne aktivnosti prema svojim obilježjima: sloboda, raznovrsnost, dinamičnost, oslobođenost krutih nastavnih planova i programa, krute discipline, ocjena, straha i dr. imaju velik potencijal za razvoj učeničke kreativnosti. Na žalost, njihov potencijal nije dovoljno iskorišten u školama. Ponudi, organizaciji i provedbi izvannastavnih aktivnosti često se prilazi

formalizirano: učiteljima se „dodjeljuju“ aktivnosti za koje osobno nemaju interesa, zanimanja i sklonosti; izvannastavne aktivnosti često predstavljaju produžetak redovne nastave I, što je još gore, dodatne nastave, pa one postaju mjesto „drila“ za natjecanja darovitih učenika; ponuda je ograničena materijalnim mogućnostima škole i opterećenošću učitelja redovnom satnicom, što ne zadovoljava različite potrebe učenika; utjecaj učenika na programe rada takvih skupina relativno je malen itd. Navedeno govori da nismo svjesni značaja i potencijala koji izvannastavne aktivnosti imaju za učenike, pogotovo s aspekta razvoja njihove kreativnosti.

Naravno, postoje i škole koje potiču i razvijaju kreativnost učenika. Nije ih teško prepoznati. Često se u svojim sredinama ističu bogatstvom i raznovrsnošću aktivnosti koje se u njima odvijaju, posebnim ozračjem, kulturom škole koja u njima vlada, uspjesima koje postižu njihovi učenici. Pri tom ne mislimo na obrazovna postignuća nego na uspješnost u različitim područjima kreativnog djelovanja. To su škole koje su prepoznale svoju ulogu u odgoju mladih, otvarajući im puteve za kreativno izražavanje i zadovoljavanje interesa i potreba.

Usporedba projekata Novigradskog proljeća i Kolonije mladih Ernestinovo

Postojanje velikog zanimanja i potreba učenika za organiziranim i kreativnim provođenjem slobodnog vremena u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima pokazuju primjeri Škole stvaralaštva „Novigradsko proljeće“ i Međunarodne kolonije mladih Ernestinovo¹. One predstavljaju jedinstven primjer prostora razvoja i samoaktualizacije djece i mladih kroz različite oblike kreativnosti, stoga zavrjeđuju da se prikaže njihovo djelovanje.

Škola stvaralaštva Novigradsko proljeće

Riječ je o jedinstvenoj školi u nas koja okuplja darovite učenike, a započela je 1974. godine pod nazivom Listopad u Novalji. Prvih je godina okupila djecu, voditelje i učitelje hospitante istarskoga, riječkoga, goranskoga i kvarnerskoga područja. Poticaj za Školu stvaralaštva, koja se sadržajem i oblicima rada razlikuje od tradicionalnog školskoga sustava, dala je tadašnja skupina iskusnih stručnjaka okupljenih oko Zavoda za školstvo Republike Hrvatske, Referada Rijeka.

Škola za darovite učenike Listopad u Novalji na otoku Pagu djelovala je od 1974. do 1989. godine, kada joj domaćin postaje OŠ „Rivarela – Cittanova“ u Novigradu Istarskom, i mijenja naziv u: Škola stvaralaštva Novigradsko proljeće. Pod tim nazivom djeluje i danas. Najveće promjene u organizacijskom smislu Škola stvaralaštva doživljava 1997. godine, kada ulazi u sustav hrvatskoga školstva kao redoviti godišnji projekt pouke i potpore u radu i stvaralaštvu darovitih učenika i učitelja Republike Hrvatske. Krenulo se u sustavnije otkrivanje i praćenje darovitih učenika u školama u suradnji sa županijskim prosvjetnim uredima. Potaknulo se lokalnu i županijsku upravu za sustavnu skrb darovitih učenika. Time je Škola stvaralaštva Novigradsko proljeće postala učilište darovitih učenika i kreativnih učitelja i jedino takve vrste u Hrvatskoj.

¹ Izvori podataka za Školu stvaralaštva Novigradsko proljeće tekstovi su Prudeusa i Vrbanović, dostupni na: <http://www.novigradsko-proljece.com/index.html>, a za Međunarodnu koloniju mladih Ernestinovo informacije dostupne na: <http://www.os-ernestinovo.skole.hr/>.

Cilj Škole jest uočavanje i poticanje darovite djece u osnovnim školama Republike Hrvatske. Ono je osobito važno za djecu koja iskazuju posebne sposobnosti i zanimanje za neko od područja umjetničkog izražavanja te rad na poticanju razvoja njihovih umjetničkih sposobnosti i talenata. Zadaća je Škole osposobiti učitelje za originalne, suvremene, kreativne i stvaralačke modele rada koje će prenijeti u svoje sredine.

Program se ostvaruje kroz brojne radionice u četirima područjima izražavanja: riječi, zvuku, slici i plesu. Škola stvaralaštva Novigradsko proljeće 2008. godine ostvarena je kroz dvadeset radionica: literarna, izrada slikovnice, scenska 1, 2 i 3, filmska, novine na Internetu, video-dokumentarna, radijska, skladateljska, scenska glazba, pjevanje, plesna, grafička, keramička, kostimografska, batik, slikarsko-scenografska, lutkarska i foto. Ostvarenja sudionika Novigradskoga proljeća prolaze stručnu prosudbu, mogu biti predstavljena skupno ili pojedinačno, u zatvorenom ili otvorenom prostoru, a zadnje večeri organizira se zajednička predstava svih radionica. Sadržajno bogati i raznovrsni programi odvijaju se tijekom dana u večernjim satima, a predstavljaju nov poticaj učenicima u osmišljavanju, pripremanju i vođenju raznovrsnih programa. To je poticaj učiteljima kako s učenicima osmisлити i organizirati školske, gradske, obljetničke i druge svečanosti.

Temeljne značajke Škole stvaralaštva zadržane su od početnog njezina djelovanja: okupljanje i zajednički rad darovitih učenika i iskusnih voditelja; nazočnost hospitanata – učitelja koji, prateći rad, upotpunjuju vlastita iskustva da bi kvalitetu novigradske škole prenijeli u svoje sredine, posebice njegujući korelaciju i integraciju između kreativnih izričaja.

Oblikovanju i odabiru tema posvećuje se posebna pozornost. One trebaju biti originalne, izazovne, stvaralačke, zanimljive, "nemoguće", bliske djeci, ali i dovoljno široke kako bi ju kvalitetno mogle obraditi sve radionice. Do sada su obrađene sljedeće teme: Smijeh – ta biljka ljekovita, Kako je ludi Odisej zalutao u Novalju, Djevojčica traži dječaka u gradu, Žena, Biti drugačiji u potrazi za dobrim, Dijete, Obitelj, Istarske legende, San, Žubor i žamor (ekologija), Od uha do uha (životna vedrina), Ne biti sam, Vrata, Novo Nebo, nova Zemlja, To i naopako, Dijete i proljeće, Istarske legende, Opći potopi i Noina lađa, Obitelj, cvijet, dijete, Žena, simbol života i ljubavi, Sanjamo, U svemu svoj, Uronimo u sebe, zaronimo u more, Iz dubina put visina, Osmijeh, Harmonija-suglasje različitosti i Sva bogatstva životinjskog carstva.

Koliko godina, toliko plemenitih, općeljudskih tema koje su odgajale djecu za novi svijet, svijet mira, sreće i čovječnosti

U Školi stvaralaštva sudjeluju učenici od 5. do 8. razreda koji su se u svojoj školi istaknuli kao daroviti učenici te su svoje sposobnosti pokazali u izvannastavnim aktivnostima (iz jezičnog, glazbenog, likovnog, plesnog, dramskog, novinarskog i dr. područja), sudjelovali na nekoj razini Lidrana, zapaženo sudjelovali na školskim i drugim kulturnim susretima, priredbama, izložbama i dr. te učenici srednjih škola koji su tijekom osnovnoškolskog obrazovanja sudjelovali na Novigradskom proljeću. U svakoj radionici može sudjelovati oko dvadesetak učenika (ovisno o vrsti radionice i uvjetima) i do 5 hospitanata. Ukupno sudjeluje oko 300 učenika i 50 hospitanata. Zbog velikog interesa nije rijetkost da Školu pohada i do 350 učenika, a isto ih toliko bude i odbijeno. Škola ima svoju zastavu i himnu koju je 1990., na tekst Prudeusa, u glazbenoj radionici uglazbila tadašnja učenica osmog razreda, danas vrsna glazbenica i voditeljica glazbene radionice.

U Školi stvaralaštva posebna je pozornost usmjerena na rad s učiteljima – hospitantima, a njih predlaže njihova matična škola. To su učitelji koji pokazuju zanimanje za stručno usavršavanje u određenom području, vode skupinu izvannastavnih aktivnosti i postižu zapažene rezultate. U Školi stvaralaštva ostvaruje se rad s učiteljima i promiče kroz komunikacijsku kulturu, slobodu stvaranja i umjetničko izražavanje, korelaciju i integraciju različitih područja, suradnju s učenicima i voditeljima drugih aktivnosti, zajedništvo i radost doživljaja u svim sadržajima Novigradskoga proljeća. To je put stjecanja navike neopterećenog, slobodnog, poštujućeg i duhovitog druženja u međusobnom radu učenika, učitelja i voditelja (mentora). Voditelji su izuzetno važni u ukupnom radu Škole stvaralaštva. Oni su otvoreni i prihvaćaju svakog učenika i učitelja hospitanta. Upravo ti čimbenici Školu stvaralaštva čine privlačnom, zanimljivom i poželjnom za učenike. Učitelji hospitanti ubrzo zamjećuju različitosti te škole od rada i života u redovnoj školi i u zanosu se opredjeljuju za primjenu takvog načina rada i u redovnoj nastavi.

U proteklih trideset pet godina u Školi stvaralaštva sudjelovali su, bilo kao gosti ili voditelji radionica, brojni umjetnici, pedagozi, učitelji, glumci, profesori, novinari i društveni uglednici koji su svoje znanje, vrijeme i ljubav darovali djeci.

Školom upravlja Upravni odbor, a u provedbi plana i programa pomažu Programski odbor, Odbor za osiguranje materijalnih sredstava, Organizacijski odbor i Stručni tim koji čine sveučilišni profesori, psiholozi, pedagozi i učitelji. Članove svih odbora kao i stručnog tima te voditelje radionica predlaže Upravni odbor svake godine Ministarstvu na potvrđivanje, a Ministarstvu se dostavlja i financijski plan te izvješće o cjelokupnom radu Škole stvaralaštva.

Rezultati tako osmišljenoga rada ogledaju se u vrhunskim dječjim ostvarenjima tijekom jednotjednog trajanja Škole. Riječ je o brojnim skladbama mladih skladatelja, vrhunskim grafičkim radovima u raznim tehnikama, brojnim recitatorskim i scenskim nastupima u raznim prostorima, poetsko-glazbenoj priredbi u crkvi, maštovitoj scenografiji, kostimografiji, batiku, keramičkim radovima vrhunske kakvoće, tiskanju novinarskoga, literarnoga i strip lista i plesa koji oduševljava djecu i odrasle, roditelje i pedagoge kao i mnoge druge posjetitelje svake godine. Dakle, riječ je o školi koja sadržajima i načinom rada kvalitetno iskače iz postojećeg sustava i standarda, o školi koja može biti oglednom školama u Hrvatskoj, u Europi i u svijetu. Vrijednost Škole stvaralaštva jest njegovanje humanih vrijednosti i razvijanje sposobnosti svakoga djeteta sudionika. Prema ljudskim, društvenim, etičkim i estetskim značajkama Škola je uspjela i opstala sve ove godine, što pokazuje njezina vrijednost i potreba mladih za takvim načinima rada.

Međunarodna kolonija mladih Ernestinovo

Škola stvaralaštva Novigradsko proljeće zasigurno je bila izvor inspiracije mnogima koji su u njoj sudjelovali ili ju posjetili.

Zahvaljujući viziji i entuzijazmu ravnatelja Osnovne škole Ernestinovo i njegovih suradnika, koji su prepoznali vrijednost takvog načina rada s mladima, kao i potpori lokalne zajednice, kreativnost i stvaralaštvo zaživjeli su 2004. godine u Slavoniji, u obliku Međunarodne kolonije mladih Ernestinovo. Programski, organizacijski i sadržajno vrlo slične, one ipak odražavaju specifičnosti svojih sredina i svoj vlastiti razvojni put.

Tijekom proteklih pet godina održavanja Kolonije mladih Ernestinovo može se pratiti njezin razvoj, od početne ideje, prvenstveno usmjerene na kreativno izražavanje u području likovnog stvaralaštva, do današnje, koja pokriva šira područja kreativnosti mladih. Već prve godine njezina djelovanja ukazivale su da postoji veliko zanimanje i potreba za takvim sadržajima. Početnih desetak radionica: slikarska, kiparska, keramička, batik, grafička, slamarska, folklorna, tamburaška i novinarska, do 2008. godine poraslo je na šesnaest: batik, dramska, folklor, grafička, intarzija, keramička, kiparska, kreativno pisanje, multimedija, novinarska, raku, slamarska, slikarska, tamburaška, tradicijsko pjevanje i Plamena ptica – jedinstvena radionica koja okuplja djecu s posebnim potrebama. Stvaralaštvo u različitim radionicama također povezuje zajednička tema (Lica puna svjetlosti; Poslije mora, more žita; Krenimo zajedno; Malo neobičan um), a kreativnost se ne iskazuje samo tijekom rada u radionicama nego prožima sva zbivanja tijekom odvijanja Kolonije.

Okupljajući svake godine brojne učenike (od početnih 170 do sadašnjih 250) iz svih dijelova Hrvatske, kreativne učitelje – voditelje, umjetnike iz raznih područja stvaranja, znanstvenike, znatiželjne posjetitelje te sudionike i goste iz inozemstva (Slovenije, Mađarske, Nizozemske, Makedonije, Njemačke, Srbije), Kolonija mladih Ernestinovo prerasta okvire lokalnog projekta i stječe međunarodno značenje. Ona postaje ogledni uzor školama izvan naše domovine, primjerice školi Črnomelj u Sloveniji.

Tijekom četverodnevno boravka na Koloniji učenici imaju prigodu iskazati svoju kreativnost kroz različita područja umjetničkog izražavanja i stvaranja, učenja, upoznavanja, druženja i zabave. Dojmovi i ocjene koje sudionici i posjetitelji izražavaju tijekom Kolonije i nakon njenog završetka pokazuju da Međunarodna kolonija mladih u Ernestinovu danas predstavlja projekt od posebnog interesa za mlade. Značenje tog projekta prerasta granice kolonije (od lokalne zajednice i Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa do Učiteljskog fakulteta u Osijeku i Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Ogranak Osijek) do međunarodnog znanstvenog skupa.

Podatak da je kroz Školu stvaralaštva Novigradsko proljeće od 1974. godine do danas prošlo više od 7000 učenika i 1500 učitelja, a kroz Međunarodnu koloniju mladih Ernestinovo u proteklih pet godina više od 1000 učenika, pokazuje kakvo zanimanje i potrebe mladih vladaju za osmišljenim aktivnostima slobodnog vremena. Iako prvenstveno namijenjene poticanju, uočavanju i razvoju darovitih učenika u različitim područjima umjetničkog izražavanja, Škola stvaralaštva i Kolonija mladih svojim ustrojem, organizacijom, sadržajima, ozračjem i stručnim vođenjem dokazuju da slobodno vrijeme i osmišljene aktivnosti mladih u slobodnom vremenu predstavljaju ogroman prostor za razvoj kreativnosti mladih. Iskustva voditelja tih aktivnosti svjedoče o neiscrpnim dječjim potencijalima koji se ovdje otkrivaju. Na žalost, nakon povratka u svoje sredine, ako ne postoji daljnja skrb o njihovu razvoju, oni se gube i nestaju pod utjecajem drugih, najčešće nepedagogiziranih utjecaja. Na žalost, upravo se to često događa. U našem društvu ne postoji sustavna briga o darovitim i kreativnim učenicima, pogotovo ne o njihovom daljnjem praćenju i potpori. Novigradsko proljeće i Kolonija mladih nastale su i opstaju prvenstveno zaslugom učitelja, nastavnika i umjetnika koji su imali viziju i kroz različite aktivnosti skrbe o njihovu razvoju. Djeca i mladi tu su mogućnost prepoznali i iskoristili.

Opisom djelovanja Škole stvaralaštva Novigradsko proljeće i Međunarodne kolonije mladih Ernestinovo ukazali smo na potrebu razvojnog školskog kurikula

otvorenog i usmjerenog prema potrebama i interesima učenika. Uspjeh tih projekata i zanimanje djece za takve oblike provođenja slobodnog vremena pokazatelj su neograničenih potencijala djece i mladih koje iskazuju na kreativan i konstruktivan način. Navedeni im projekti to omogućuju. U suprotnom, ne bismo se trebali iznenaditi kada slobodno vrijeme učenika postane prostor nepoželjnog, rušilačkog, asocijalnog i društveno neprihvatljivog ponašanja mladih.

Završna razmatranja

Ovim se radom nastojalo ukazati na specifičnosti o kojima se mora voditi računa u artikulaciji slobodnog vremena djece i mladih. Držimo da u te specifičnosti treba ubrojiti stanje društvene angažiranosti škole i lokalne zajednice u odgoju u/za slobodno vrijeme, specifičnosti same škole i lokalne zajednice kao i interese i potrebe unutar same populacije kojoj su aktivnosti slobodnog vremena namijenjene. Bez uvažavanja tih specifičnosti, svaki program namijenjen prostoru slobodnog vremena djece neće dati povoljne rezultate, tj. neće zadovoljiti potrebe onih kojima je namijenjen.

Svaka aktivnost u slobodnom vremenu sadržava svoju razvojnu i samoaktualizirajuću ulogu i svoju primarno-preventivnu ulogu. Ako se odgojem u slobodnom vremenu postižu rezultati odgoja za slobodno vrijeme te aktivnosti slobodnog vremena postanu potrebom za samoaktualizacijom ličnosti, tada aktivnosti slobodnog vremena ispunjavaju obje navedene uloge. Međutim kada iz raznih razloga subjektivne i/ili objektivne naravi prostor slobodnog vremena postane „poligonom“ dosade i „praznog vremena“, tada je njegova razvojno-ostvarivajuća uloga dovedena u pitanje i traži hitnost društvene intervencije kako ne bi došlo do većih poremećaja koje će osjetiti pojedinac i društvo. Naglašavamo kako mladi predstavljaju neku vrstu »ogledala« u kojem se mogu prepoznati obrisi svih relevantnih institucija koje sudjeluju u oblikovanju njihova identiteta. Kroz procese identifikacije, interiorizacije i asimilacije, mladi usvajaju temeljne stavove i oblikuju svoje ponašanje.

Potrebno je istraživati prostore slobodnog vremena u svim njegovim odrednicama – manifestnim i latentnim, među djecom, adolescentima i odraslima. Ono zahtijeva izuzetnu osjetljivost, razrađenu metodologiju i interdisciplinarni pristup problemu. Nužno je teorijski uobličiti polazišta u istraživanju slobodnog vremena te objediniti saznanja o tom prostoru, njegovoj ulozi i zadaćama na različitim razinama njegove slojevitosti i specifičnosti.

Kako bi se to postiglo, valja aktivirati ponajprije sve intelektualne snage koje se mogu: znanstveno procijeniti postojeće stanje, obrazovati i trajno osnaživati čimbenike koji sudjeluju u procesu razvoja mladih da budu sposobni programe provoditi, valorizirati ih i mijenjati ih prema zdravoj, ostvarenoj i sretnoj mladoj osobi. Uloga je škole i učitelja u odgoju za slobodno vrijeme velika. Izvannastavne aktivnosti kao sastavni dio odgojno-obrazovnog programa imaju velike mogućnosti u organizaciji slobodnog vremena mladih, a time i prevenciji negativnih utjecaja. Smatramo da pristup njihovoj organizaciji i provođenju nije na onoj razini kakva bi trebala biti.

Želimo li u pozitivnom pravcu restrukturirati korištenje slobodnog vremena djece i mladih, potrebni su primjereni preduvjeti, osiguranje mreže ustanova za sve vrste aktivnosti slobodnog vremena koje pružaju prikladne prostore, kompetentni voditelji i sredstva za niz suvremenih, stvaralačkih aktivnosti. Stoga ističemo znače-

nje društvene potpore naporima škola i pojedinaca u organizaciji i provođenju kvalitetnih aktivnosti slobodnog vremena mladih. Pri tome posebno mislimo na navedene primjere Škole stvaralaštva Novigradsko proljeće i Međunarodne kolonije mladih Ernestinovo, koje su razvile vrlo kvalitetne programe poticanja i razvoja kreativnog izražavanja mladih. Modele organizacije i provedbe koje oni nude na umjetničkom području treba slijediti i na drugim područjima. „Samoaktivnost, samoinicijativa, samoulaženje i potvrđivanje u najraznolikijim područjima i vidovima rada, učenja i življenja put je do ostvarenja suvremenog pedagoškog koncepta odgoja, put do stvaralačke ličnosti“ (Nola, 1987). „U vrijeme kada se mijenjaju obitelji i društvene strukture, s često negativnim učincima po djecu i mlade, škola 21. stoljeća mora biti sposobna anticipirati nove potrebe određujući posebno mjesto poučavanju umjetničkih vrijednosti i predmeta da bi potaknula kreativnost, koja je značajni atribut ljudske vrste. Kreativnost je naša nada“ (UNESCO, 1999).

Oslobađajući mlade pedagoškim postupkom koji uključuje u sebi slobodan izbor, ne samo slobodnih aktivnosti već i nastavnih predmeta, dijela programa rada i života škole, povećali bi se raznoliki interesi, želja za znanjem, otkrivanjem, istraživanjem i kritičkim mišljenjem.

Literatura

- Arbunić, A. (2002). Struktura slobodnog vremena djece (učenika) osnovnoškolske dobi, neobjavljena doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Bognar, B. (2004). Poticanje kreativnosti u školskim uvjetima. Zagreb: Napredak, 145 (3): 269-283.
- De Grazia, S. (1962). *Of Time Work and Leisure*. New York: The Twentieth Century Fund.
- Dumazedier, J. (1974). *Sociology of Leisure*. New York: Elsevier.
- Fulgosi, A. (1997). *Psihologija ličnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Gurević, A. (1996). *Nebe, peklo, svēt. Cesty k lidové kultuře středověku*. Jinočany: H&H.
- Hall, S., Jefferson T. (1976). *Resistance Through Rituals, Youth Subcultures in Post-War Britain*. London: Hutchinson.
- Haywood, L. i dr. (1995). *Understanding Leisure*. Cheltenham: Stanly Thotnes Ltd.
- Ilišin, V. (1988). *Interesi i slobodno vrijeme. Fragmenti omladine*, Zagreb: IDIS.
- Ilišin, V. (1990). *Slobodno vrijeme i struktura interesa. Oglledi o omladini osamdesetih*, Zagreb: IDIS.
- Ilišin, V. (1999a). *Mladi i televizijski medij*. Zagreb: Napredak, 140 (2): 143 – 153.
- Ilišin, V. (1999b). *Mladi na margini društva i politike*. Zagreb: Alinea.
- Ilišin, V. (2000). *Promjene u slobodnom vremenu mladih*. Zagreb: Napredak, 141 (4): 419 – 429.
- Ilišin, V., Marinović-Bobinac, A., Radin, F. (2001). *Djeca i mediji*. Zagreb: IDIS.
- Jerbić, V. (1970). *Slobodno vrijeme mladih u Zagrebu*. Zagreb: CVOSD „ND“.
- Jerbić, V. (1973). *Funkcija slobodnog vremena djece i omladine*. Zagreb: CVO.
- Kačavenda-Radić, N. (1992). *Refleksije slobodnog vremena*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta.
- Kraus, R. (1971). *Recreation and Leisure in Modern Society*. New York: Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Lacković-Grgin, K. (2000). *Stres u djece i adolescenata*. Zagreb: Slap.

- Leburić, A., Tomić-Koludrović, I. (1996). Mladi danas: drukčiji ali isti. Zagreb: Društvena istraživanja, 25 – 26, 5 (5 – 6): 963 – 976.
- Leburić, A., Relja, I. (1999). Kultura i zabava mladih u slobodnom vremenu. Zagreb: Napredak, 140 (2): 175 – 184.
- Leburić, A., Tomić-Koludrović, I. (2002). Nova političnost mladih. Zagreb: Alinea.
- Martinić, T. (1977). Slobodno vrijeme i suvremeno društvo. Zagreb: Informator.
- Mlinarević, V. (2004). Stilovi slobodnog vremena srednjoškolaca Slavonije i Baranje. Zagreb: Pedagoška istraživanja, 1 (2), 241-255.
- Nenadić, M. (1997). Novi duh obrazovanja. Beograd: Prosveta.
- Neulinger, J. (1981). The Psychology of Leisure. Springfield, Illinois: Charles C. Thomas Publisher.
- Nola, D. (1987). Kreativni odgoj. U: Dijete i kreativnost. Zagreb: Globus.
- Oetting, E., Donnermeyer J. (1998). Primary socialization theory: the etiology of drug use and deviance. Substance Use & Misuse.
- Pastuović, N. (1997). Osnove psihologije obrazovanja i odgoja. Zagreb: Znamen.
- Plenković, J. (2000). Slobodno vrijeme mladeži. Rijeka: Sveučilište u Rijeci.
- Previšić, V. (1975). Slobodno vrijeme i permanentno obrazovanje. Permanentno obrazovanje, ur. N. N. Šoljan, Split: Marko Marulić.
- Previšić, V. (1987). Izvannastavne aktivnosti i stvaralaštvo. Zagreb: Školske novine.
- Previšić, V. (2000). Slobodno vrijeme između pedagoške teorije i odgojne prakse. Zagreb: Napredak, 141 (4): 403 – 410.
- Raboteg-Šarić, Z., Sakoman, S., Brajša-Žganec, A. (2002). Stilovi roditeljskog odgoja, slobodno vrijeme i rizično ponašanje mladih. Zagreb: Društvena istraživanja, 58.59, (2 – 3), 239 – 263.
- Radin, F., Ilišin, V., Baranović, B., Štimac-Radin, H., Marinović-Jerolimov, D. (2002). Mladi uoči trećeg milenija. u: Ilišin, V. i Radin, F. (ur.), Zbornik, Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Zagreb: IDIS.
- Reimer, B. (1995). Youth and modern lifestyles. U: Ornas, J/G. Bolin, Youth culture in late modernity. London: Sage (120 – 145).
- Schaff, A. (1989). Kamo vodi taj put? Zagreb: Globus.
- Tomić-Koludrović, I., Leburić, A. (2001). Skeptična generacija – životni stilovi mladih u Hrvatskoj. Zagreb: AGM.
- Tomić-Koludrović, I., Leburić, A. (2002). Sociologija životnog stila, prema novoj metodološkoj strategiji. Hrvatsko sociološko društvo, Zagreb: Jesenski Turk.
- UNESCO (1999): <http://www.alpha-m.hr/fotoklub/Slike/Nasanada/unesco.htm> (dostupno: 28. studenog 2008.)

YOUNG PEOPLE SPARE TIME - SPACE FOR CREATIVE ACTIVITY

Summary

Postmodern surrounding, in which we live, challenges children and young people and they may undergo a crisis. Young people seek interesting and adequate activities from their family, school, media and other educational factors for fulfilling their needs and interests. If they are not willing to meet those needs, young people seek answers on the other side, with peers of similar interests and motivation.

This paper deals with a content-related dimension of how young people spend their spare time that determines their recognizable life style and it has been supported by research showing that active and creative spending of spare time contributes to the development of the whole personality. Solutions and possibilities that educational system has been offering, have been analysed and possibilities of spare time have been researched as a space of self-realization and self-actualization for young people through various forms of creative activity. The paper makes comparisons of good examples between the School of creativity, the Novigrad spring and the International youth colony in Ernestinovo.

Key words: *Spare time; young people; non-teaching and extracurricular activities; Novigrad spring; International youth colony in Ernestinovo*